

[https://doi.org/10.18524/2077-1746.2023.1\(52\).284688](https://doi.org/10.18524/2077-1746.2023.1(52).284688)

УДК 595.768.23

Л. А. Сергєєв¹, канд. с.-г.н.,
В. Ю. Назаренко², канд.б.н.,
С. П. Ужевська¹, канд.б.н., доц.,
С. І. Бурикїна¹, канд.с.-г.н.

¹Одеська державна сільськогосподарська дослідна станція Інституту кліматично орієнтованого сільського господарства НААН, Одеський район, смт Хлібодарське, Маяцька дорога, 24, e-mail: grass_snake@ukr.net

²Інститут зоології імені І.І. Шмальгаузена НАН України, вул. Б. Хмельницького, 15, Київ, 01030, Україна, e-mail: nazarenko@izan.kiev.ua

НОВІ ЗНАХІДКИ ДЕЯКИХ ВИДІВ ДОВГОНОСИКІВ (COLEOPTERA, CURCULIONIDAE) В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

В статті наведено інформацію про знахідки 18 видів довгоносикив на полях пшениці та гороху смт. Хлібодарське, Одеського району в 2022 році. Вперше в Одеській області реєструється п'ять видів: *Ethelcus denticulatus* (Schränk, 1781), *Stenocarus cardui* (Herbst, 1784), *Gymnetron rotundicollis* Gyllenhal, 1838, *Hypera melancholica* (Fabricius, 1792), *H. viciae* (Gyllenhal, 1813). *Alcidodes karelinii* (Boheman, 1844) відмічено вдруге.

Ключові слова: Curculionoidea, нові знахідки, Україна, Одеса, горох, пшениця.

Актуальність. Надродина довгоносикоподібних жуків (Curculionoidea) нараховує близько 1500 видів в Україні, з них 332 зареєстровані в Одеській області [14]. Окремі їх представники пошкоджують сільськогосподарські культури і лісові насадження, інші є фітофагами дикорослих рослин і бур'янів, що дозволяє використовувати їх як агентів боротьби з адвентивними рослинами.

Метою нашої роботи було встановлення видового складу довгоносикив на полях Одеської державної сільськогосподарської дослідної станції.

Матеріал і методи досліджень

Полеві досліді були проведені на дослідному полі Одеської державної сільськогосподарської дослідної станції ІКОСГ НААН, яке знаходиться в смт. Хлібодарське Одеського району Одеської області.

Облік комах здійснювався на посівах озимої пшениці сорту Сториця з попередником горох та озимого гороху сорту Ендуро з попередниками пшениця озима, але роками раніш на цих полях йшли сівозміни з чергуванням культур: озима віка або горох + гірчиця (сидеральні пари), озима пшениця та овес. Гербіциди не використовувались.

При проведенні обліку шкідників користувалися загальноприйнятими методами [1]. Відбір комах-герпетобіонтів проводили за допомогою пасток Барбера (діаметр 55 мм, фіксатор 150 мл 6% розчину NaCl у 9% розчині столового оцту). Тривалість збору сягала вісім діб. Після відбору комах фіксували 70% етиленгліколем. Пастки розміщувались на відстані 5–6 м одна від одної. Відбір зразків здійснювали у період початку вегетації пшениці і гороху 28.3.2022, фазу утворення вусиків гороху 10.5.2022, фазу цвітіння на початку наливу зерна пшениці 01.06.2022. Під час цвітіння та початку наливу зерна пшениці та наливу зерна гороху проводили збори хортобіонтів, використовуючи стандартні методи косіння ентомологічним сачком. Збір матеріалу здійснювали С. П. Ужєвська та С. І. Бурикїна, ідентифікацію проведено В. Ю. Назаренко, ним же підготовлені фотографічні зображення довгоносиків на мікроскопі Leica MZ 9.

В результаті проведених досліджень зареєстровано 18 видів довгоносиків Curculionoidea. На полях гороху зустрічалось 15 видів довгоносиків, пшениці – 11 видів (табл. 1).

Таблиця 1

Види довгоносиків, що зустрічаються на полях ОДСДС

Види Curculionoidea	Пшениця	Горох
Family Anthribidae		
1. <i>Bruchela orientalis</i> Strejček, 1982	-	+
Family Curculionidae		
Subfamily Baridinae		
2. <i>Aulacobaris coerulescens</i> (Scopoli, 1763)	-	+
Subfamily Ceutorhynchinae		
3. <i>Ceutorhynchus erysimi</i> (J. C. Fabricius, 1787) (fragments)	+	-
4. <i>Ceutorhynchus</i> sp.	+	+
5. <i>Ceutorhynchus?chalybaeus</i> Germar, 1823	+	+
6. <i>Ceutorhynchus sophiae</i> Gyllenhal, 1837	+	+
7. <i>Coeliastes lamii</i> (Fabricius, 1792)	+	+
8. <i>Ethelcus denticulatus</i> (Schrank, 1781)	+	+
9. <i>Neoglocianus albovittatus</i> (Germar, 1824)	+	-
10. <i>Stenocarus cardui</i> (Herbst, 1784)	+	+
Subfamily Curculioninae		
11. <i>Gymnetron rotundicolle</i> Gyllenhal, 1838	+	+
12. <i>Tychius (Tychius) quinquepunctatus</i> (Linnaeus, 1758)	-	+

Subfamily Entiminae		
13. <i>Sitona callosus</i> Gyllenhal, 1834	-	+
14. <i>Sitona macularius</i> (Marsham, 1802)	+	+
Subfamily Hyperinae		
15. <i>Hypera melancholica</i> (Fabricius, 1792)	-	+
16. <i>Hypera viciae</i> (Gyllenhal, 1813)	-	+
Subfamily Lixinae		
17. <i>Bothynoderes affinis</i> (F.P. Schrank, 1781)	+	-
Subfamily Molytinae		
18. <i>Alcidodes karelinii</i> (Boheman, 1844)	-	+

П'ять видів зареєстровані вперше в Одеській області [14]:

1. *Ethelcus denticulatus* (Schrank, 1781) (рис.1).

Поширення. Європа, Кавказ, Мала Азія, Сирія, Іран [4]. В Україні в південних і західних областях, в тому числі в Херсонській, Миколаївській і в Криму. З Одеської області не повідомлявся.

В наших дослідженнях виявлено 26 екз.: на посівах гороху (46,481904°, 30,5969114°– 30,5968268°) 19 екз. (11♀, 8♂) в пастках 28.03.2022; пшениці (46,481904°, 30,5969114°) – 7 екз.: 4 екз. (3♀, 1♂) в пастках, 1екз.(♂) 26.05.2022 при косінні, 2 екз. (♀, ♂) 16.11.2022 в пастках. Тобто в березні виявлено 23 екз., травні – 1 екз., листопаді – 2 екз.

Трофічні зв'язки. Розвивається на рослинах з родини макових (Papaveraceae) – *Papaver rhoeas*, *P. somniferum* [14].

Рис. 1. *Ethelcus denticulatus*, ♀

Рис. 2. *Stenocarus cardui*, ♀

2. *Stenocarus cardui* (Herbst, 1784) (рис.2).

Поширення. Палеарктика [4]. Правобережна Україна, Крим. В причорноморських областях досі не був зареєстрований [14].

Нашими дослідженнями було виявлено 46 екз.: на посівах гороху (46,481904°, 30,5969114°–30,5968268°) 39 екз.: 37 екз. (11♀, 8♂) в пастках 28.03.2022, 2 екз. (♀) в пастках 16.11.2022; пшениці (46,481904°, 30,5969114°) – 7 екз.: 5 екз. (3♀, 1♂) в пастках 28.03.2022, 1 екз. (♂) 01.06.2022 при косінні, 1 екз. (1♀) 16.11.2022 в пастках. В березні виявлено 42 екз., червні – 1 екз., листопаді – 3 екз.

Трофічні зв'язки. На рослинах з родини макових (Papaveraceae) – *Papaver rhoeas*, *P. somniferum* [14].

3. *Gymnetron rotundicolle* Gyllenhal, 1838 (рис. 3).

Рис. 3. *Gymnetron rotundicolle*, ♂

Рис. 4. *Hypera melancholica*, ♂

Поширення. Західна Палеарктика [3]. В Україні спочатку був відомий лише з Криму [1; 14]. В базі даних UkrVin [13] міститься інформація про нещодавні знахідки цього виду в Херсонській та Київській областях. Це узгоджується з наявними висновками про розширення ареалу цього виду в Європі [5].

На полях ОДСДС виявлено 5 екз.: на посівах гороху (46,481904°, 30,5969114°–30,5968268°) 2 екз. (1♀, 1♂) в пастках 28.03.2022; пшениці (46,481904°, 30,5969114°) – 3 екз. (3♀) в пастках 28.03.2022.

Трофічні зв'язки. На *Veronica persica* (Plantaginaceae) [2], можливий розвиток і на інших видах роду, наприклад, *Veronica chamaedrys* [7].

4. *Hypera melancholica* (Fabricius, 1792) (рис.4).

Поширення. Західна Палеарктика [10]. На півдні України не був відомий [14]. Нами виявлено на полях гороху (46,481904°, 30,5969114°–30,5968268°) 16 екз. (6♀, 10♂) в пастках 28.03.2022.

Трофічні зв'язки. На Fabaceae, переважно *Trifolium pratense*, *Medicago falcata*, *M. sativa* [11]; *Vicia* spp. [14].

5. *Hypera viciae* (Gyllenhal, 1813) (рис. 5).

Поширення. Палеарктика [10]. Більша частина території України. На півдні виявлений у Миколаївській області [14]. Виявлено чотири екземпляри (3♀, 1♂) цього виду на полях гороху (46,481904°, 30,5969114°–30,5968268°) при косінні 22.05.2022.

Трофічні зв'язки. На Fabaceae (*Vicia* spp., *V. silvatica*, *V. tenuifolia*, *Lathyrus*) [9, 11, 12].

Крім зазначених п'яти видів, виявлено один екземпляр *Alcidodes karelinii* (Boheman, 1844) (рис. 6), знайденого вперше в Одеській області в 2011 р. на лівому березі Сухого Лиману в околицях порту [8]. Це друга знахідка. Розвивається в плодах берізкових (Convolvulaceae, *Convolvulus arvensis*) [6, 8, 14]. Жуки цього виду дуже рідко трапляються під час досліджень, незважаючи на значну розповсюдженість кормових рослин.

Рис. 5. *Hypera viciae*, ♀

Рис. 6. *Alcidodes karelinii*, ♂

Обговорення

З 18 виявлених на даний момент видів довгоносиків більшість трофічно пов'язана з бур'янами або попередніми сівозмінами, і лише один (*Sitona macularius*) вважається шкідником і може пошкоджувати горох, проте його шкодочинність на досліджених посівах цієї культури вимагає окремих спостережень.

Всі знайдені в області вперше види не є новими для фауни України і більшість з них широко розповсюджені на її території. Всі вони також переважно фітофаги рудеральної рослинності і не завдають шкоди озимій пшениці та гороху підзимової сівби. Два з них (*H. melancholica*, *H. viciae*) можуть також залишатися на зимівлі після озимої віки у сівозміні.

Відсутність відомостей про їх знахідки в Одеській області в наявній літературі, можливо, зумовлене змінами їх ареалу, наприклад, проникненням разом з кормовими рудеральними рослинами, або заселення полів під час весняного вильоту з місць зимівлі. Дорослі жуки всіх наведених вище видів довгоносиків, які були зафіксовані під час досліджень, мають розвинену другу пару крил і тому можна очікувати на їх високу здатність до міграцій на цій стадії в пошуках придатних місць для живлення і розмноження.

Встановлення видового складу флори узбіч доріг, лісосмуг та міжрядь, адвентивної рослинності та бур'янів у посівах та їх ентомологічного обстеження дозволить мати більш повне уявлення про біорізноманіття агроценозів і вчасне виявлення шкідників.

Висновки

На полях гороху підзимової сівби та озимої пшениці Одеської державної сільськогосподарської дослідної станції ІКОСГ НААН в 2022 році зареєстровано 18 видів довгоносиків, з яких були виявлені такі, що раніше не були відмічені в Одеській області: *Ethelcus denticulatus* (Schrank, 1781), *Stenocarus cardui* (Herbst, 1784), *Gymnetron rotundicolle* Gyllenhal, 1838, *Hypera melancholica* (Fabricius, 1792), *Hypera viciae* (Gyllenhal, 1813) і *Alcidodes karelinii* (Boheman, 1844), перша знахідка якого була опублікована у 2011 р.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2023

Список використаної літератури

1. Облік шкідників і хвороб сільськогосподарських культур. За ред. Омелюти В. П. Київ: Урожай, 1986. 294 с.
2. Caldara R. Revisione delle specie paleartiche del genere *Gymnetron* (Insecta, Coleoptera: Curculionidae). *Aldrovandia*. 2008. Vol. 5. P. 27–104.
3. Caldara, R. Curculioninae. *Catalogue of Palaearctic Coleoptera*. 2013. Vol. 8. P. 117–172.
4. Colonnelli E. Ceutorhynchinae. *Catalogue of Palaearctic Coleoptera*. 2013. Vol. 8. P. 176–214.
5. Germann C., Trivellone V., Pollini Paltrinieri L., Moretti M. First record of the adventive weevil *Gymnetron rotundicolle* Gyllenhal, 1838 from Switzerland (Coleoptera, Curculionidae). *Mitteilungen der Schweizerischen Entomologischen Gesellschaft*. 2013. Vol. 86, no. 1–2. P. 1–5. DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-403056>.
6. Gültekin L., Korotyayev B. A., Gültekin N., Davidian G. E., Güdek M. Diagnosis and distribution of *Alcidodes karelinii* (Boheman, 1844): a new record for Turkey (Curculionidae: Molytinae: Mecysolobini). *Transactions of the American Entomological Society*. 2019. Vol. 145. P. 90–99. DOI: <https://doi.org/10.3157/061.145.0110>.
7. Krátký J., Trnka F. Records of two interesting weevil species in the Czech Republic (Coleoptera: Curculionidae). *Weevil News*. 2012. Vol. 82. P. 2.
8. Назаренко В. Ю., Некрасова О. Д. Первая находка жука–долгоносика *Sternuchopsis karelini* (Coleoptera, Curculionidae) в Одесской области. *Вестник зоологии*. 2011. Т. 45, вып. 6. С. 512.
9. Scherf H. Die Entwicklungs-Stadien der mitteleuropäischen Curculioniden (Morphologie, Bionomie, Ökologie). *Abhandlungen der Senkenbergischen Naturforschenden Gesellschaft*. 1964. Vol. 506. P. 1–335.
10. Skuhrovec J. Hyperinae. *Catalogue of Palaearctic Coleoptera*. 2013. Vol. 8. P. 423–437.
11. Smreczyński S. Ryjkwce – Curculionidae. Podrodziny Tanymecinae, Cleoninae, Tanyrhynchinae, Hylobiinae. *Klucze do oznaczania owadów Polski*. 1968. Cz. 19, z. 98c. 1–106 pp.

12. Tempère G., Pericart J. Coléopteres Curculionides, 4. Compléments aux trois volumes d'Adolphe Hoffmann. Corrections, additions et répertoire. *Faune de France*. 1989. Vol. 74. P. 1–536.
13. UkrBIN: Ukrainian Biodiversity Information Network [public project & web application]. UkrBIN, Database on Biodiversity Information. Available: <https://www.ukrbin.com>. – 2017 (Accessed: 12.04.2023).
14. Yunakov N., Nazarenko V., Filimonov R., Volovnik S. A survey of the weevils of Ukraine (Coleoptera: Curculionoidea). *Zootaxa*. 2018. Vol. 4404, no 1. P. 1–494. DOI:10.11646/zootaxa.4404.1.1

Л. А. Сергєєв¹, В. Ю. Назаренко², С. П. Ужєвська¹, С. І. Бурикїна¹

¹Одеська державна сільськогосподарська дослідна станція Інституту кліматично орієнтованого сільського господарства НААН, Одеський район, смт Хлібодарське, Маяцька дорога, 24, e-mail: grass_snake@ukr.net

²Інститут зоології імені І. І. Шмальгаузена НАН України, вул. Б. Хмельницького, 15, Київ, 01030, Україна, e-mail: nazarenko@izan.kiev.ua

НОВІ ЗНАХІДКИ ДЕЯКИХ ВИДІВ ДОВГОНОСИКІВ (COLEOPTERA, CURCULIONIDAE) В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Резюме

Актуальність. Зважаючи на те, що окремі представники довгоносикоподібних пошкоджують сільськогосподарські культури і лісові насадження, інші є фітофагами дикорослих рослин і бур'янів доцільним є вивчення їх видового складу, розповсюдження у агроценозах.

Мета. Дослідження видового складу довгоносиків на полях Одеської державної сільськогосподарської дослідної станції ІКОСГ НААН.

Методи. Облік довгоносиків здійснювався згідно з загальноприйнятими методиками. Відбір комах-герпетобіонтів проводили за допомогою пасток Барбера, хоротобіонтів – косіння ентомологічним сачком.

Результати. На полях гороху підзимової сівби та озимої пшениці Одеської державної сільськогосподарської дослідної станції ІКОСГ НААН в 2022 р. зареєстровано 18 видів довгоносиків, з яких були виявлені такі, що раніше не були відмічені в Одеській області: *Ethelcus denticulatus* (Schrank, 1781), *Stenocarus cardui* (Herbst, 1784), *Gymnetron rotundicollis* Gyllenhal, 1838, *Hypera melancholica* (Fabricius, 1792), *Hypera viciae* (Gyllenhal, 1813) – і *Alcidodes karelinii* (Boheman, 1844), перша знахідка якого була опублікована у 2011 р.

Ключові слова: Curculionoidea; нові знахідки; Україна; Одеса; горох; пшениця

L.A. Serhieiev¹, V. Yu. Nazarenko², S. P. Uzhevskaya¹, S. I. Burykina¹

¹ Odesa State Agricultural Research Station of the Institute of Climate-Oriented Agriculture of the National Academy of Agrarian Sciences, Odesa district, Khlіbodarske, 24 Maiatska doroga, e-mail: *grass_snake@ukr.net*

² Schmalhausen Institute of Zoology of the National Academy of Sciences of Ukraine, B. Khmelnytskyi str., 15, Kyiv 01030, Ukraine, e-mail: *nazarenko@izan.kiev.ua*

NEW RECORDS OF WEEVILS (COLEOPTERA, CURCULIONIDAE) IN THE ODESA REGION

Abstract

Actuality. Considering the fact that some representatives of weevils damage agricultural crops and forest plantations, while others are phytophages of wild plants and weeds, it is advisable to study their species composition and distribution in agrocenoses.

Problem. Investigations of the species composition of weevils in the fields of the Odesa State Agricultural Research Station of the NAAS.

Methods. Counting of weevils was carried out according to generally accepted methods. Selection of herpetobiont insects was carried out using Barber's traps, hortobionts – mowing with an entomological net.

Results. In 2022, 18 species of weevils were registered in the fields of winter pea and winter wheat of the Odesa State Agricultural Research Station of the IKOA of the NAAS, of which five were found that had not previously been noted in the Odesa region: *Ethelcus denticulatus* (Schränk, 1781), *Stenocarus cardui* (Herbst, 1784), *Gymnetron rotundicolle* Gyllenhal, 1838, *Hypera melancholica* (Fabricius, 1792), *Hypera viciae* (Gyllenhal, 1813). New record of *Alcidodes karelinii* (Boheman, 1844) is published after 12 years.

Key words: species of Curculionoidea; new findings; Ukraine; Odesa; pea; wheat

References

1. Omeliuta V.P., Grygorovych I.V., Chaban V.S. et al. (1986). «Recording of crop pests and diseases» [«Облік шкідників і хвороб сільськогосподарських культур»], Kyiv: Urozhai, 294 p.
2. Caldara R. (2008) «Revisione delle specie paleartiche del genere *Gymnetron* (Insecta, Coleoptera: Curculionidae)», *Aldrovandia*, 4, pp. 27–104
3. Caldara, R. (2013) «Curculioninae». *Catalogue of Palaearctic Coleoptera*, 8, pp. 117–172.
4. Colonnelli E. (2013) «Ceutorhynchinae», *Catalogue of Palaearctic Coleoptera*, 8, pp. 176–214.
5. Germann C., Trivellone V., Pollini Paltrinieri L., Moretti M. (2013) «First record of the adventive weevil *Gymnetron rotundicolle* Gyllenhal, 1838 from Switzerland (Coleoptera, Curculionidae)», *Mitteilungen der Schweizerischen Entomologischen Gesellschaft*, 86 (1–2), pp. 1–5, DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-403056>.
6. Gültekin L., Korotyaev B.A., Gültekin N., Davidian G.E., Güdek M. (2019) «Diagnosis and distribution of *Alcidodes karelinii* (Boheman, 1844): a new record for Turkey (Curculionidae: Molytinae: Mecysolobini)», *Transactions of the American Entomological Society*, 145, pp. 90–99, DOI: <https://doi.org/10.3157/061.145.0110>.
7. Krátký J., Trnka F. (2012) «Records of two interesting weevil species in the Czech Republic (Coleoptera: Curculionidae)», *Weevil News* 82, 2 p.

8. Nazarenko V. Yu., Nekrasova O. D. (2011) «First record of *Sternuchopsis karelini* (Coleoptera, Curculionidae) in Odessa Region» [«Pervaia nakhodka zhuka-dolgonosika *Sternuchopsis karelini* (Coleoptera, Curculionidae) v Odesskoi oblasti»], *Vestnik Zoologii*, 45 (6), p. 512.
9. Scherf H. (1964) «Die Entwicklungs-Stadien der mitteleuropäischen Curculioniden (Morphologie, Bionomie, Ökologie)», *Abhandlungen der Senkenbergischen Naturforschenden Gesellschaft*, 506, pp. 1–335
10. Skuhrovec J. (2013) «Hyperinae», *Catalogue of Palaearctic Coleoptera*, 8, pp. 423–437.
11. Smreczyński S. (1968) «Ryjkowce – Curculionidae. Podrodziny Tanymecinae, Cleoninae, Tanyrhynchinae, Hylobiinae», *Klucze do oznaczania owadów Polski*, 19 (98c), 106 p.
12. Tempère G., Pericart J. (1989) «Coléoptères Curculionides, 4. Compléments aux trois volumes d'Adolphe Hoffmann. Corrections, additions et répertoire», *Faune de France*, 74, pp. 1–536
13. UkrBIN (2017): «Ukrainian Biodiversity Information Network» [public project & web application]. *UkrBIN, Database on Biodiversity Information*. Available: <https://www.ukrbin.com> (Accessed: April 12, 2023)
14. Yunakov N., Nazarenko V., Filimonov R., Volovnik S. (2018) «A survey of the weevils of Ukraine (Coleoptera: Curculionoidea)», *Zootaxa*, 4404 (1), pp. 1–494, DOI:10.11646/zootaxa.4404.1.1.